

The Guardian of the Constitution: Carl Schmitt's Critique of Liberalism, Democracy, and Parliamentarianism

Naser Soltani

Associate Professor, Department of Public Law,
College of Farabi, University of Tehran, Qom,
Iran

Kazem Ahmadi *

Ph.D Student, Public Law, College of Farabi,
University of Tehran, Qom, Iran

1. Introduction

It has always been a challenge to determine the institution or authority responsible for safeguarding the highest legal and political expression of a society, namely its constitution. The significance of this issue lies in the critical role of protecting the foundation of society. The constitution, as the embodiment of a society's political and social unity, preserves its identity and cohesion. Accordingly, every political community and legal system, shaped by its worldview and prevailing ideology, has devised a method to protect its constitution. After

* Corresponding Author: kazemahmadi33@yahoo.com

How to Cite: Soltani, N., Ahmadi, K., "The Guardian of the Constitution: Carl Schmitt's Critique of Liberalism, Democracy, and Parliamentarianism", The Quarterly Journal of Public Law Research, Vol. 27, No. 88, (2025), 195-230. Doi: [10.22054/QJPL.2024.79892.2999](https://doi.org/10.22054/QJPL.2024.79892.2999)

gaining independence, Americans entrusted the judiciary with the protection of the constitution, establishing it as the guardian institution. This model became a template for other socio-legal systems. Alongside the American or Anglo-Saxon approach, a new model emerged based on the ideas of Hans Kelsen, an Austrian jurist. Kelsen's model advocates assigning constitutional protection to an institution independent of political authorities, yet operating with a judicial approach. The Constitutional Court, first established in Austria, would serve as the guardian of the constitution, functioning like a judicial court by adjudicating constitutional disputes and issuing judgments. In contrast, Carl Schmitt, with his keen perception of political realities and his observations of the crises of the Weimar Republic in Germany, proposed a different path. Schmitt's ideas, shaped by his critique of liberalism in law and politics, have often been described as undemocratic, authoritarian, or power-oriented. His explicit opposition to parliamentarism linked him to fascism and the Nazi Party. Skeptical of liberal ideals rooted in parliamentarism, Schmitt argued that the parliament and its fragile foundations had lost their effectiveness and could no longer be relied upon. For Schmitt, safeguarding the foundation—the cohesive political and social unity of society—is primarily a political task. Liberalism, by reducing politics to debate and discussion on one hand and transforming it into economic competition on the other, was no longer capable of fulfilling this role. Liberal principles, including parliamentary regime, pluralism, and party systems, had lost their effectiveness in protecting the foundation and had instead become major dilemmas in the polity. In response, Schmitt advocated entrusting the guardianship of the foundation to the president, a political figure who could remain above the self-serving conflicts of parliament and parties, and exercise decisive authority when necessary to prevent the destruction of the

foundation. The present study aimed to examine Schmitt's main criticisms of the parliamentary system of his era—rooted in liberalism, democracy, and party politics—and his reasons for rejecting judicial or Constitutional Court oversight as a means of safeguarding the foundation. An attempt was made to understand his concept of the guardian of the foundation (or *the guardian of the constitution*) more directly and precisely, without the distortions of historical accusations. The analysis focused the critiques of Carl Schmitt, the prominent German political theorist, regarding liberalism, democracy, and parliamentarism, exploring their implications for the protection of the constitution.

2. Literature Review

There have been a few Persian-language studies discussing Schmitt's views, primarily focusing on his theory of the concept of the political. However, with regard to Schmitt's concept of the guardian of the constitution, there is only one research titled "The Guardian of the Constitution in Carl Schmitt's Thought" (Moradkhani, 2021), which mainly provides an exposition and descriptive account of Schmitt's theory. In contrast, the present article aimed to critically examine Schmitt's theoretical and fundamental critiques of liberalism, explore their implications, and present Schmitt's alternative paradigm for safeguarding the constitution.

3. Materials and Methods

As a descriptive–analytical inquiry, this study used a library research method to offer a critical analysis of Schmitt's constitutional theory, in particular his concept of the guardian of the constitution.

4. Results and Discussion

According to Schmitt, the foundation (or the constitution) is the manifestation of a nation with a distinct identity and of a comprehensive, all-encompassing statehood. This foundation arises from pure political processes and through political decisions, and its protection depends on specific conditions. Thus, the foundation is the very substance of the constitution, rather than the constitution itself, and cannot be safeguarded through purely legal measures. Given its inherently political nature, only an institution capable of political decision-making—and one removed from the partisan and economic conflicts of parliament and political parties—can serve as its guardian. From this perspective, Schmitt viewed the president of the Weimar Republic as a political figure who, despite being impartial in partisan and parliamentary disputes, was entrusted with safeguarding the most fundamental basis of German society and the unique identity of the German nation. Directly elected by the people, the president possessed the authority to make controversial political decisions—powers that parliament did not hold. Moreover, the protection of this foundation was so crucial that the president was expected to be willing to sacrifice everything for its continuity, including fundamental individual rights and constitutional principles of sovereignty. In his role as the guardian of the constitution, the president is therefore positioned above the constitution, exercising authority over it to protect the political existence of the nation. In Iran's Constitution, particularly within the text of the constitution, there is an explicit reference to the protection of the constitution. One constitutional article assigns this role to the president, while another designates the Guardian Council as responsible. However, a careful examination of Schmitt's concepts of the constitution and the guardian of the constitution reveals a

significant distinction. In the Iranian constitutional system, the Guardian Council primarily serves as the guardian of the constitution. Its decades-long practice confirms that it has consistently pursued this role. In other words, the Iranian system conflates the foundation with the constitution itself, focusing on protecting the explicit, codified text from violations by other rules. While the Guardian Council was established to fulfill this function, its role is fundamentally different from Schmitt's concept of the guardian of the constitution.

5. Conclusion

Schmitt was a staunch critic of the liberal approach to safeguarding the constitution, which he saw as lacking substantive political content and overly dependent on abstract legal principles. Instead, he advocated for a more decisive and politically charged role for the head of state, arguing that only such a figure could effectively defend the constitution during times of crisis. Schmitt's critique was rooted in his fundamental opposition to liberal principles. He challenged the liberal notion of a neutral and objective state, contending that such a state is incapable of making the decisive political judgments necessary to protect the constitution. He also criticized liberal democracy, arguing that it produces a fragmented and indecisive political sphere, incapable of maintaining the unity and coherence of the state. Central to Schmitt's analysis is his concept of *the political*, which he distinguishes from the realms of law and economics. According to Schmitt, the political is characterized by the fundamental distinction between friend and enemy—a distinction that becomes blurred and ultimately meaningless under the liberal framework. He maintained that the constitution, as the embodiment of the state's identity, cannot be protected solely through legal mechanisms; it requires a strong and decisive political will capable of acting decisively in the face of

uncertainty and conflict. Although highly controversial and widely debated, Schmitt's ideas raise important questions about the nature of political power, the role of the state, and the mechanisms necessary for protecting the constitution in modern democratic societies.

Keywords: Carl Schmitt, Liberalism, Democracy, Parliamentarism, Constitution, Political Power, State, Safeguarding the Constitution.

نظریه نگهبان اساس؛ از رهگذر انتقادات کارل اشمیت بر لیبرالیسم، دموکراسی و پارلمان گرایی

دانشیار گروه حقوق عمومی دانشکده‌گان فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران

ناصر سلطانی

دانشجوی دکتری حقوق عمومی دانشکده‌گان فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران

کاظم احمدی*

چکیده

اشمیت به شدت با رویکرد لیبرال به پاسداری از قانون اساسی مخالف بود، رویکردی که او آن را عاری از محتوای سیاسی واقعی و بیش از حد وابسته به اصول حقوقی انتزاعی می‌دانست. او در عوض، از نقشی قاطع‌تر و با بار سیاسی بیشتر برای رئیس دولت طرفداری می‌کرد و استدلال می‌نمود که تنها چنین فردی می‌تواند به‌طور مؤثر از قانون اساسی در زمان بحران محافظت کند. او مفهوم لیبرال از دولت بی‌طرف و عینی را به چالش می‌کشد و ادعا می‌کند که چنین دولتی ذاتاً از اتخاذ تصمیمات سیاسی حیاتی برای پاسداری از قانون اساسی ناتوان است. او همچنین از دموکراسی لیبرال انتقاد می‌کند و استدلال می‌کند که این نوع دموکراسی منجر به فضایی سیاسی تکه‌تکه‌شده و غیرقاطع می‌شود و آن را در حفظ وحدت و انسجام دولت ناکارآمد می‌سازد. اشمیت استدلال می‌کند که قانون اساسی به‌عنوان تجسم هویت دولت، صرفاً با سازوکارهای حقوقی قابل محافظت نیست، بلکه نیازمند اراده سیاسی قوی و قاطع است؛ اراده‌ای که بتواند در مواجهه با عدم قطعیت و بحران عمل کند. این مقاله با رویکردی تحلیلی محتوا به نقدهای کارل شمیت، نظریه پرداز برجسته حقوق آلمان، بر لیبرالیسم، دموکراسی و پارلمان گرایی در رابطه با پیامدهای آنها بر حفاظت از قانون اساسی می‌پردازد.

واژگان کلیدی: کارل اشمیت، لیبرالیسم، نگهبان اساس، پارلمان گرایی، قانون اساسی.

مقدمه

تعیین نهاد یا مقامی که متولی حراست از والاترین تجلی حقوقی - سیاسی یک جامعه یعنی قانون اساسی باشد، همواره چالشی پیچیده و بغرنج بوده است. اهمیت این موضوع از جایگاه رفیع و خطیر حفاظت و صیانت از «اساس» نشأت می‌گیرد. قانون اساسی به مثابه تجلی وحدت سیاسی - اجتماعی در یک جامعه، هویت و انسجام آن را حفظ می‌کند. از این رو هر جامعه سیاسی و نظام حقوقی با اتکا به جهان‌بینی و نگرش حاکم بر خود، روشی برای پاسداری از این «اساس» برگزیده است. پرسش از جایگاه و وظیفه نهاد نگهبان مهم‌ترین تجلی حقوقی - سیاسی جامعه، معضلی بغرنج و پُرچالش است. اهمیت این پرسش از دو منظر ریشه می‌گیرد: اول، جایگاه والای «متعلق حفاظت» است که در این مورد، «اساس» (هستی انضمامی وحدت سیاسی - اجتماعی در یک جامعه) و تجلی حقوقی و مکتوب آن یعنی «قانون اساسی» است. دوم، برابری حفظ این «متعلق حفاظت» با حفظ هویت یک ملت یا جامعه.

از این رو هر جامعه سیاسی و نظام حقوقی آن، متناسب با جهان‌بینی و نگرش حاکم بر خود، به دنبال راهی برای حراست از «اساس» خود بوده است. آمریکایی‌ها پس از استقلال، حفاظت از قانون اساسی خود را به قوه قضاییه سپردند و آن را نهاد نگهبان قرار دادند. این الگو که مقبولیت عام پیدا کرد، به سرمشق نظام‌های سیاسی - حقوقی دیگری نیز تبدیل شد. در کنار الگوی آمریکایی یا آنگلو ساکسونی حراست از «اساس» و قانون اساسی، الگوی جدیدی بر مبنای نظرات هانس کلسن، حقوق‌دان اتریشی شکل گرفت. این الگو خواهان سپردن حفاظت از قانون اساسی به نهادی مستقل از قوای حاکم سیاسی، اما با روش و رویه‌ای قضایی بود. «دادگاه قانون اساسی» که نخستین بار در اتریش متولد شد، به مثابه محافظ قانون اساسی مانند یک دادگاه قضایی به موارد اختلاف بر سر قانون اساسی رسیدگی کرده و حکم صادر می‌کند.

کارل اشمیت با نگاه تیزبین خود به جهان پیرامون و مشاهده معضلات سیاسی جامعه آلمان در دوره وایمار، مسیری متفاوت از دیگران را در پیش گرفت. اندیشه‌های اشمیت به دلیل انتقادهای او از مفاهیم لیبرال و مخالفتش با لیبرالیسم در عرصه حقوق و سیاست و

بدبینی عمیق به نهاد پارلمان و محکوم کردن آن، با واژه‌هایی چون غیردموکراتیک، استبدادی و اقتدارگرا توصیف شده و همچنین تضاد آشکارش با پارلمانتاریسم، او را به فاشیسم و حزب نازی نزدیک کرده بود. اشمیت با دیده تردید به ایده‌های لیبرالی که در پارلمانتاریسم ریشه دوانده و ذاتی آن شده بودند، می‌نگریست. او تلاش می‌کرد نشان دهد که پارلمان و بنیان‌های متزلزل آن، کارایی سابق خود را در جامعه از دست داده و دیگر نمی‌توان به این نهاد اعتماد کرد. اشمیت معتقد بود که حفاظت از «اساس» - هستی انضمامی وحدت سیاسی - اجتماعی در یک جامعه - یک مسئله سیاسی است و لیبرالیسم با تقلیل امر سیاسی به بحث و گفتگو از یک طرف و تبدیل آن به رقابت اقتصادی از طرف دیگر، دیگر نمی‌تواند در این زمینه مفید باشد. تمام آموزه‌های برآمده از دل لیبرالیسم مانند رژیم پارلمانی، تکثرگرایی و وجود احزاب، کارایی خود را برای حفظ اساس جامعه از دست داده و خود به معضلات بزرگی در جامعه سیاسی تبدیل شده بودند. در این وضعیت، اشمیت خواهان سپردن نگاهیانی از اساس به دست رئیس جمهوری بود که با داشتن جایگاهی سیاسی، از نزاع سودجویانه پارلمان و احزاب بر سر منافع به دور بوده و می‌توانست در زمانی که باید تصمیم سیاسی بگیرد و از نابودی اساس جلوگیری نماید.

این پژوهش می‌کوشد که نظریه نگهبان اساس اشمیت را از رهگذر انتقادات او به مفاهیم خاصی بازخوانی کند. به عبارتی این پژوهش باور دارد که اشمیت با مشاهده نارسایی‌ها و کاستی‌های نهادهای سیاسی موجود در جامعه سیاسی آلمان، نظریه نگهبان اساس را صورت‌بندی نمود. بر همین اساس در ادامه به بررسی مفاد اصلی انتقادات اشمیت به پارلمانتاریسم موجود در زمانه‌اش از رهگذر لیبرالیسم، دموکراسی و احزاب و همچنین دلایل مخالفت او با سپردن محافظت اساس به دادگاه قضایی یا همان دادگاه قانون اساسی می‌پردازیم. بدین نحو می‌توان بی‌واسطه و به دور از حجاب اتهاماتی که متوجه اشمیت شده، نظریه «نگهبان اساس» او را به درک عمیق‌تر و دقیق‌تری رساند.

۱. نقصان لیبرالیسم: نقد اشمیت بر لیبرالیسم

کارل اشمیت، فیلسوف و حقوق‌دان آلمانی، لیبرالیسم را به دلیل نسبی‌انگاری افراطی و ناتوانی در ارائه حقیقتی مطلق، مورد سرزنش قرار می‌دهد. از نظر او متافیزیک لیبرال با

وجود ادعای متعهد بودن به کشف حقیقت، آن را امری سیال و متغیر می‌داند که در معرض بازبینی و تجدید نظر دائمی است.^۱ این امر، حقیقت را به سطحی نازل و بی‌اثر تقلیل می‌دهد و آن را به موضوع سازش و اجماع تبدیل می‌کند، چنانکه گویی برای این متافیزیک منسجم و جامع، حقیقت، آن‌چنان سطحی و بی‌اثر است که تنها با سازش به دست می‌آید و گرچه در ظاهر امری مهیج و بزرگ‌نامیده می‌شود، اما در باطن امری مبتنی بر اجماع گذرای زمانه و سازشی عقیم و خنثی است. اشمیت تبعات این نسبی‌انگاری را در عرصه نظریه سیاسی نیز مشاهده می‌کند. در نتیجه این نگاه، دولت برآمده از لیبرالیسم نیز خود را به مثابه دولتی خنثی و لادری نشان می‌دهد و مشروعیت وجودش را نیز دقیقاً بر این خنثی‌بودن مبتنی می‌داند.^۲

در دیدگاه مؤمنان به لیبرالیسم، دو عنصر کلیدی پیش‌ران زندگی فردی و اجتماعی محسوب می‌شوند: «عقل» و «گفت‌وگوی آزاد». عقل به‌عنوان مبنای داوری و تصمیم‌گیری، انگیزه‌های شخصی و سودمحورانه را کنار می‌زند و خیرِ اعلای جامعه را در فضایی آزاد و گفت‌وگومحور جستجو می‌کند. در این فضا، باورهای مختلف به حقیقت به نقد گذاشته شده و عقلانی‌ترین آنها از طریق مناظره و گفت‌وگو پیروز میدان می‌شوند. این رویکرد، لیبرالیسم را ناگزیر به اتخاذ رویکردی عقل‌گرایانه می‌کند، به گونه‌ای که فرد را موجودی عقلانی می‌داند و عقلانیت را به مثابه حقیقت مطلق، فارغ از هرگونه ارزش‌گذاری تلقی می‌کند.

لیبرالیسم جستجوی حقیقت را در قالب گفت‌وگو و تعامل و استدلال در آورده که بر این فرایند گفت‌وگومحور، عقل و اقناع عقلی حاکمیت دارد؛ در نتیجه این «نظام متافیزیکی منسجم و جامع»^۳، پیش‌فرض این است که تضاد سیاسی می‌تواند به موضوع باور و عقیده

1. Schupmann, Benjamin, *Carl Schmitt's State and Constitutional Theory, A Critical Analysis* (Oxford University Press, 2017) at 41.

۲. کارل اشمیت، «عصر خنثی‌سازی‌ها و سیاست‌زدایی‌ها»، در *مفهوم امر سیاسی*، کارل اشمیت، ترجمه یاشار جیرانی و رسول نمازی، چاپ سوم (تهران: نشر ققنوس، ۱۳۹۶) ص ۱۰۹.

3. Carl Schmitt, *The Crisis of Parliamentary Democracy*; Translated by Ellen Kennedy (Cambridge: The MIT Press, 2000) at 35.

مبدل شود؛ به عبارتی هرچه مردم و افراد جامعه، آگاه‌تر و مطلع‌تر باشند، به حقیقت نزدیک‌تر خواهند شد.^۱ بر همین مبنا پارلمان جایی است که ذرات عقلی منتشر که به نحو نابرابر میان انسان‌ها قسمت شده، در آن واحد گرد هم آمده و قدرت عمومی را در دست می‌گیرند.^۲

در مقابل، کارل اشمیت لیبرالیسم و باورمندان به مدعیات آن را به ریاکاری و توهم متهم می‌کند. از نظر او مفاهیمی مانند حاکمیت قانون، بی‌طرفی و دموکراسی مبتنی بر قانون اساسی، صرفاً ابزاری در دست لیبرال‌ها برای فریب خود و دیگران و تامین منافع و اهداف فردی و حزبی‌شان هستند.^۳ در ادامه نقد اشمیت بر مدعیات لیبرالیسم شرح داده می‌شود.

۱-۱. نقد اشمیت بر بی‌طرفی و حاکمیت قانون در لیبرالیسم: بی‌طرفی ارزشی و حکومت قانون، نفی امر سیاسی

اشمیت در نقد خود بر لیبرالیسم، دو عنصر کلیدی این مکتب فکری، بی‌طرفی ارزشی و حاکمیت قانون را مورد تردید قرار می‌دهد. اشمیت معتقد است که لیبرال‌ها با ادعای بی‌طرفی در واقع از اتخاذ موضع صریح در مسائل سیاسی خودداری می‌کنند. این بی‌طرفی به مثابه بی‌ارزشی و بی‌موضعی تلقی می‌شود، چرا که لیبرال‌ها برای حفظ منافع خود از ورود به تضادهای سیاسی که احتمال صدمه دیدن منافع‌شان در آنها هست، دوری می‌کنند. لذا به جای اتخاذ موضع سیاسی و اخلاقی، به قوانین و رویه‌های صوری و تهی از بار ارزشی پناه می‌برند.^۴

اشمیت برای تبیین این موضوع از مثال معروف «مسیح یا باراباس» استفاده می‌کند. در این مثال، لیبرال‌ها در مواجهه با انتخاب دشوار بین نجات جان یک فرد بی‌گناه (مسیح) و رهایی یک مجرم (باراباس)، از تصمیم‌گیری قاطع طفره می‌روند و به جای آن به تشکیل کمیته تحقیق و بررسی پناه می‌برند.

1. Ibid. at xix.

2. Ibid. at 35.

5. Bielefeldt. op. cit. at 24.

4. Ibid.

«لیبرال‌ها هنگامی که با سوال مسیح یا باراباس^۱ مواجه می‌شوند؛ سعی می‌کنند از تصمیم‌گیری روشن و قاطع دوری جسته و با تعویق انداختن پاسخ، به تشکیل کمیته تحقیق رای دهند.»^۲

به نظر اشمیت، بی‌طرفی لیبرالیسم در روند تاریخ مدرن، منجر به افسون‌زدایی^۳ و خنثی‌سازی مفاهیم سیاسی شده است. جوهره و ماهیت اسطوره‌ای و الهیاتی منازعات سیاسی رنگ باخته و پرسش‌های الهیاتی جای خود را به مسائل متافیزیکی داده‌اند. در نهایت، دغدغه‌های بشردوستانه تهی از هرگونه تلقی اسطوره‌ای، بر همه چیز غالب شده است.

در این عصر، اخلاق بشردوستانه هم به امری شخصی و خصوصی تبدیل شده و تنها تا محدوده منافع اقتصادی امتداد می‌یابد؛ چرا که هسته اصلی لیبرالیسم، مسائل اقتصادی است. نتیجه آن که سیاست یا امر سیاسی نزد لیبرال‌ها، تنها ابزاری برای حفظ منافع خصوصی و اقتصادی به حساب می‌آید. به همین دلیل اشمیت سرسختانه با بی‌طرفی ارزشی^۴ در سیاست مخالف است. او معتقد است که امر سیاسی به معنای تشخیص دوست از دشمن است و این امر در لیبرالیسم و از طریق نگاه لیبرال به دست نمی‌آید. به عقیده او هر واقعیت سیاسی اجتناب‌ناپذیری به پای اهداف تهی از ارزش اما اقتصادمحور لیبرالیسم قربانی می‌شود.^۵ جنبه بعدی انتقاد اشمیت به لیبرالیسم، اصل حاکمیت قانون است. به نظر او لیبرال‌ها با تکیه صرف و پروراندن بیش از حد این مفهوم، اصول هنجارین انتزاعی را بر تصمیمات سیاسی مقدم می‌انگارند. در حالی که برای اشمیت اصول هنجاری، تنها زمانی در واقعیت اثرگذار هستند که با توجه به عوامل خاصی تفسیر شده و متناسب با مقتضیات و شرایط موجود اعمال گردند.

۱. باراباس، یک شورش‌گر علیه سلطنت روم بود که هم‌زمان با عیسای مسیح دستگیر شد، اما او را آزاد کردند و مسیح را به صلیب کشیدند.

2. Bielefeldt, op. cit. at 24.

3. Disenchantment.

۴. اشمیت، بی‌طرفی را یکی از ویژگی‌های مهم نگاه‌ان اساس می‌داند؛ اما مراد او از بی‌طرفی نگاه‌ان اساسی با بی‌طرفی ارزشی لیبرال‌ها بسیار متفاوت است که در جای خود بدان اشاره می‌شود.

5. Bielefeldt, op. cit., at 25.

به عبارت دیگر، مفاد و هنجارهای حقوقی و قانونی نه تنها جهان‌شمول نیستند، بلکه زمان‌مند و مکان‌مند می‌باشند و باید مبتنی بر بستر و بسته به اوضاع موجود اجرا و اعمال شوند.^۱ نقصان اصل حاکمیت قانون در وضعیت‌های پیش‌بینی‌نشده یا همان وضعیت استثنا نمایان می‌شود. استثناء وضعیتی است که به تعبیر اشمیت «تقدم واقعی حکومت انسان بر حکومت قانون»^۲ را آشکار می‌سازد. در این شرایط، حاکم - که خود نیز با توجه به وضعیت استثنا شناسایی می‌گردد - تصمیمی می‌گیرد که در مجموعه اصول و هنجارها وجود ندارد. از نگاه اشمیت، صرف در نظر گرفتن احتمال پیشامد وضعیت بحرانی، محدودیت‌های عقلانیت حقوقی و قانون اساسی لیبرال را آشکار می‌سازد.^۳

۲-۱. وضعیت کثرت‌گرایی

در پارلمان‌های مبتنی بر ایده لیبرالیستی حقیقت، کثرت‌گرایی حاکم است. این کثرت‌گرایی که زاییده نگاه نسبی به حقیقت است، منجر به وجود منافع متعارض و مخالف متعددی در عرصه اجتماعی می‌شود. لیبرالیسم با رویکرد آزادمحورانه خود، امکان حذف هیچ کدام از این منافع را فراهم نمی‌کند. راه حل لیبرالیسم برای برون‌رفت از این «هرج و مرج معرفت‌شناختی»، معجزه «اجماع» یا «سازش» است. اجماع بر سر یک خیر و نفع واقعی و عمومی که اکثریت بر آن اتفاق نظر دارند. اصل اساسی در سازه پارلمان هم، تضارب آرا و منافع است و گویی بدون وجود تکثر آرا، پارلمان از حقیقت تهی می‌گردد.^۴ اما به نظر اشمیت، این اجماع در پارلمان کثرت‌گرا به دو نتیجه منتهی می‌شود:

تسلط دولت: دولت از شکاف میان احزاب به دلیل اختلاف عقیده سود جسته و برتری بلامنازع خود را بر آنها تحمیل می‌کند. در این صورت اختیار تعیین اراده مشترک مردم جامعه در دستان قوه مجریه نیرومند قرار می‌گیرد.

1. Ibid.

2. Ibid. at 26.

3. Ibid.

4. Dominique Leydet, "Pluralism and the Crisis of Parliamentary Democracy", in *Law as Politics Carl Schmitt's Critique of Liberalism*, Edited by David Dyzenhaus (Durham: Duke University Press, 1998) at 110.

تسلط منافع حزبی: یا احزاب با سازش و لابی‌گری بر سر منافع متعارض خودشان و تشکیل ائتلاف‌ها یا کارتل‌ها، قدرت تصمیم‌گیری را در اختیار می‌گیرند.^۱

واقعیت این است که احزاب بر مبنای منافع خود (اعم از اجتماعی و اقتصادی) و پیگیری آنها شناخته می‌شوند؛ و آن گونه که در قوانین اساسی لیبرال قابل رؤیت است، این نهاد مدرن از یک انجمن نظرورزی و تبادل اندیشه به یک سازمان با ثبات بوروکراتیک تحول پیدا کرده است. در نتیجه این تحول، احزاب دارای نظم و انضباط و محدودیت‌های مخصوص به خود شده‌اند؛ نمایندگان وابسته به حزب نمی‌توانند با شنیدن نظرات مستدل بهتری، نظر خود که همان نظر حزب است را تغییر دهند. آن‌ها نه نمایندگان پارلمان یا مردم که نمایندگان حزبد و از این رهگذر، نماینده منفعی هستند که بایستی به آن‌ها وفادار بمانند تا بتوانند جایگاه خود را حفظ نمایند.^۲

اشمیت مهم‌ترین خطر احزاب سیاسی بوروکراتیک را که از قضا شاکله پارلمانتاریسم و دموکراسی پارلمانی هستند، قدرت و توانایی آن‌ها برای غصب جایگاه کل در پارلمان و جازدن منافع جزئی و حزبی خود به جای منافع کل جامعه و در نتیجه از بین بردن هدف اصلی پارلمان است. در چنین شرایطی، همگنی و انسجام در پارلمان محو شده و تفاهم بر سر ایده‌های مشترک که مبنای نظری لیبرال‌ها برای محوریّت دادن به مناظره و برهان‌ها در پارلمان را تشکیل می‌داد، از بین می‌رود. بدین ترتیب، خصلت مناظره‌محور و بحث عمومی پارلمان از روی کاغذ فراتر نمی‌رود و دیگر جلسات علنی مجلس جایی برای اخذ تصمیمات منطقی به‌دست آمده از خلال مباحثات و استدلال‌های عمومی نیست و تمام نطق‌ها و سخنرانی‌های پیش از رای‌گیری، صرفاً صحنه‌سازی مدیریتی پارلمان خواهد بود. بنابراین در مقابل آنچه روی کاغذ، کتاب‌ها و بیانیه‌های شورانگیز آمده و برخلاف مدعیات مبنی بر محوریّت عقل در نظام لیبرال، روی زمین واقعیت پارلمان به مرجعی تبدیل می‌گردد که با دریافت حق‌الزحمه تصمیم می‌گیرد و با آرای رسمی، نتیجه نزاع بر سر منافع را اعلام می‌کند.^۳ احزاب نیز خواسته‌ها و تقاضاهای مختلف و مخالف خود را بیان

1. Leydet, op. cit. at 110.

2. Ibid. at 113.

3. Ibid. at 118.

کرده و برای توجیه آنان جهت هم‌سو نشان دادن با خیر عمومی، استدلال‌هایی هم ارائه می‌کنند؛ اما در نهان با مذاکرات مخفیانه، تنها به دنبال منافعی هستند که از اقدامات دولت نصیب آنان می‌گردد. در این وضعیت، نظام پارلمانی جایگاه برتر خود را به خاطر نزاع‌های حزبی سودمحورانه از دست می‌دهد.^۱

اشمیت این وضع نابه‌سامان را «وضعیت کثرت‌گرایی»^۲ نامیده است؛ وضعیتی که در نظام‌های موسوم به پارلمانی رواج دارد.^۳ پارلمان مدرن به دلیل ساخت‌بندی کثرت‌گرایانه آن، دیگر نمی‌تواند در جایگاه نماینده کل مردم، تصمیم سیاسی واقعی بگیرد.^۴ وضعیت کثرت‌گرایی برای اشمیت، تهدیدی علیه یک‌پارچگی و وحدت دولت است. در وضعیت کثرت‌گرایی، انسجام دولت با ابتنای به احزاب بر مبانی خاص تأمین می‌گردد و در این میان، وحدت در اساس^۵ که همانا بیان اصول و اراده مشترک است، به هیچ وجه از طریق پارلمان یا اتکای به نمایندگان آن (که در حقیقت نماینده منافع حزب خود هستند تا وحدت سیاسی مردمان سرزمین‌شان) قابل نگهداری شدن نیست.^۶

۲. دموکراسی

کلسن معتقد بود که قرن‌های هجدهم و نوزدهم میلادی زمینه‌ساز گسترش و توسعه تمایل به پارلمان، نظریه نمایندگی و دموکراسی پارلمانی شدند. اشمیت نیز این دوره را «راهپیمایی پیروزمندانه دموکراسی»^۷ می‌نامد. در این دوران به نظر اشمیت، هیچ نیروی فکری نمی‌توانست در برابر دموکراسی قد علم کند، چرا که به قدیمی بودن و حمایت از امور کهنه و منسوخ متهم می‌شد. به همین دلیل «هیچ دولتی در جهان فرهنگی اروپای غربی، در مقابل گسترش ایده‌ها و نهادهای دموکراتیک، مقاومت نکرد».^۸

1. Lars Vinx, *The Guardian of the Constitution: Hans Kelsen and Carl Schmitt on the Limits of Constitutional Law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2015) at 10.

2. Situation of Pluralism.

3. Leydet, op. cit. at 113.

4. Vinx, op. cit. at 9.

5. Constitution.

6. Leydet, op. cit. at 113.

7. Schmitt, op. cit. at 22.

8. Ibid.

۲-۱. بحران دموکراسی

اشمیت در عین حال که مخالف لیبرالیسم بود، نظریه دموکراسی پارلمانی زمانه خود را نیز به نقد می کشید. او پرسشی اساسی را مطرح می کرد: آیا دموکراسی دارای محتوای سیاسی بوده یا صرفاً قالبی و صورتی برای سازمان دهی است؟^۱ لیبرال ها با توسل به اصل تفکیک قوا، دموکراسی را به مجموعه ای از موازن حاکم بر سازمان دهی نیروهای سیاسی موجود در جامعه تقلیل می دهند. لیبرالیسم، دموکراسی را در قانون اساسی یا مشروطیت می بیند؛ در حالی که قانون اساسی مظهر هیچ گونه جوهر سیاسی نیست. در عوض، قانون اساسی برای لیبرالیسم، ابزاری برای دفاع از منافع اقتصادی و خصوصی خویش است.

تفکیک قوا و منشور حقوق فردی، ابزار و آلاتی هستند که دموکراسی لیبرالی را یاری می کنند.^۲ در چنین دموکراسی، تفکیک قوا همانا توزیع سازمانی کارکردهای دولت است.^۳ تفکیک قوا منجر به توزیع نیروهای سیاسی جامعه و تجزیه کردن قدرت سیاسی می شود تا بتواند از آزادی های فردی حفاظت کند.^۴ اشمیت معتقد بود که در این نوع دموکراسی، امر سیاسی به پای سازمان دهی جامعه و آزادی افراد قربانی می شود. لیبرالیسم، نظریه تفکیک قوا را به مثابه نظامی در جهت محدود کردن و نظارت دولت رواج داده است؛ در حالی که این آموزه، نه نظریه ای در مورد دولت است و نه اصلی بنیاداً سیاسی.^۵

قانون اساسی یا مشروطیت برای لیبرال ها، راهی است جهت جلوگیری از اجرای حاکمیت سیاسی و هدف آن رام کردن و متعادل نگاه داشتن قدرت سیاسی با توسل به ترکیب و توازن نهادهای مختلف مانند رئیس جمهور، نماینده پارلمان و قاضی است؛ تا هیچکدام از آنها اجازه اعمال حاکمیت به معنای دقیق را پیدا نکنند.^۶ بنابراین به نظر اشمیت، دموکراسی پارلمانی و مشروطه، هیچ گاه یک دموکراسی ناب و عالی نیست، بلکه در بهترین حالت تنها یک دموکراسی معتدل با نهادهای رام و مهار گشته است. هنجارها و

1. Ibid. at 25.

2. Bielefeldt, op. cit. at 27.

3. Vinx, 2015, op. cit. at 108.

4. Schupmann, op. cit. at 44.

۵. کارل اشمیت، مفهوم امر سیاسی، ترجمه یاشار جیرانی و رسول نمازی، چاپ سوم (تهران: نشر ققنوس، ۱۳۹۶) ص ۷۲.

6. Bielefeldt, op. cit. at 27.

محدودیت‌های قانون اساسی، مانع اعمال اقتدار دموکراتیک شده و آخرالامر موجب از بین رفتن موجودیت دولت می‌شود.

از طرف دیگر در کنار پدیده تکثرگرایی، شاهد ظهور پدیده‌ای جدید با عنوان دموکراسی توده‌ای در عرصه سیاست بودیم که از پیامدهای وضعیت کثرت‌گرایی محسوب می‌شد. این پدیده که اشمیت از آن هراس داشت، در قرن بیستم به‌ویژه در وایمار به اوج خود رسید و منجر به بحران در دولت و پارلمان شد. قرن بیستم برای اشمیت، قرن ظهور توده‌هاست؛ ماکس وبر پیش از اشمیت در مورد دموکراسی توده‌ای هشدار داده بود. او معتقد بود که تنها دو راه برای اداره جوامع وجود دارد:

الف- حکومت اقتدارطلب و بوروکرات: در این نوع حکومت، توده‌های مردم بدون حقوق سیاسی، تحت حاکمیت پارلمانی صوری اداره می‌شوند و مانند گله‌ای از گوسفند رها شده‌اند.

ب- حکومت شهروندان به‌عنوان حاکمان مشترک: در این نوع حکومت که وبر آن را «ملتی متشکل از سروران» می‌نامد، شهروندان در اداره امور کشور مشارکت می‌کنند و تنها چنین ملتی است که می‌تواند در سیاست جهانی نقش‌آفرینی کند. «تنها دو راه وجود دارد: یا توده شهروندان بدون حقوق در دولتی اقتدارطلب و بوروکرات، با ظاهر حاکمیت پارلمانی که در آن شهروندان، مانند گله‌ای گوسفند اداره می‌شوند و به حال خود وا گذاشته شده‌اند؛ یا شهروندان در دولت به‌عنوان حاکمان مشترک ادغام شوند. ملتی از سروران^۱ و تنها چنین ملتی می‌تواند و ممکن است در سیاست جهانی درگیر شود.»^۲

اشمیت، بی‌ثباتی پارلمان در وایمار را ناشی از گسترش رای‌دهندگان می‌دانست. به نظر او ورود توده‌ها، احزاب بزرگ و گروه‌های فشار قدرتمند به عرصه سیاست منجر به غلبه منافع خصوصی بر منفعت عمومی و خیر جامعه شده بود. دموکراسی توده‌ای، نحوه

1. Herrenvolk, Nation of Master.

۲. آکس کالینیکوس، درآمدی تاریخی بر نظریه اجتماعی، ترجمه اکبر معصومی، چاپ ششم (تهران: نشر آگه، ۱۳۹۹) ص ۳۱۲.

عملکرد پارلمان و دولت لیبرالی را دگرگون کرد. در این وضعیت جدید، پارلمان دیگر نمی‌توانست نقش یکپارچه‌کننده و انسجام‌بخش سیاسی را ایفا کند و در عوض به تشدید بی‌ثباتی در وایمار دامن می‌زد.^۱

اشمیت معتقد بود که دموکراسی پارلمانی وایمار به قدری تغییر ماهیت داده که احزاب دیگر به عقلانیت و مصالحه برای تامین منافع عمومی اهمیتی نمی‌دادند. آنها به جای این کار به دنبال کسب قدرت و استیلا بر دیگر گروه‌ها بودند و برای رسیدن به این هدف با دستکاری عاطفی توده‌های مردم که تازه حق رای به دست آورده بودند، از این شور و هیجان دموکراتیک سوء استفاده می‌کردند.

به گفته اشمیت، انتخابات در دموکراسی توده‌ای به ابزاری برای بسیج توده‌ها در جهت تحقق اهداف و برنامه‌های اجتماعی و اقتصادی احزاب تبدیل شده بود: «انتخابات مدرن، به تکنیکی برای به حرکت درآوردن توده‌ها مبدل گشته است».^۲ بدین ترتیب پیامد دموکراسی توده‌ای، ابزاری کردن پارلمان به وسیله جنبش‌های فراگیر بود تا برنامه‌ها و اهداف اجتماعی و اقتصادی خود را در قوانین موضوعه وارد کنند و رسمیت و ضمانت اجرا ببخشند. او این وضعیت را به «جنگ تسلیحاتی» تشبیه می‌کرد که در آن هر حزبی که به دنبال کنترل پارلمان و دولت نبود، تحت سیطره و استیلای دیگر احزاب قرار می‌گرفت.^۳ در شرایط جنگ تسلیحاتی؛ دیگر دولت یا قانون اساسی، جامعه را به نحو سیاسی سازمان نمی‌بخشید؛ پارلمان هم به دلیل رقابت جناح‌های مختلف بر سر منافع خصوصی، دیگر حافظ و نماینده منافع عمومی و ارزش‌های قانون اساسی وایمار به حساب نمی‌آمدند.^۴

از نظر کارل اشمیت، دموکراسی صرفاً مجموعه‌ای از رویه‌ها و مفاد قانون اساسی برای حفاظت از منافع خصوصی و اقتصادی نیست، بلکه مستلزم تعیین ذات سیاسی یک قوم یا ملت خاص و منحصر به فرد است. اشمیت معتقد بود که دموکراسی مبتنی بر حکومت قانون بدون وجود یک دولت قدرتمند دارای حاکمیت یک خیال است و بایستی یک

1. Schupmann, op. cit. at 48.

2. Ibid. at 54.

3. Schupmann, op. cit. at 59.

4. Ibid.

حاکمیت سیاسی متعهد به اساس ملت وجود داشته باشد تا حکومت قانون ممکن گردد. این حاکمیت، به وسیله اراده جمعی مردم اعمال می شود و در دموکراسی، آنچه که دارای اهمیت است، اقتدار حاکم برای حفظ وحدت سیاسی مردم است.

اشمیت لیبرالیسم را مخالف دموکراسی می دانست. به نظر او لیبرالیسم بر فردیت و گفتمان اخلاقی متمرکز بر فرد تکیه کرده و آن را تنها اصلی سازمان دهنده و تهی از جوهره سیاسی می داند. در مقابل، اشمیت معتقد بود که دموکراسی یک آرمان سیاسی است که می خواهد بر مبنای همگنی، هویتی خاص ایجاد نماید.^۱ این هویت خاص یک جامعه سیاسی دموکراتیک، بسته به امکان مرزگذاری میان «ما» و «آنها» است.^۲

اختلاف لیبرالیسم و دموکراسی دقیقاً در همین تمایزگذاری است که به تفاوت آنها در تعریف برابری^۴ نیز تسری می یابد. اندیشه لیبرال، برابری را به معنای تساوی ذاتی هر فرد با دیگر افراد می داند، در حالی که برای دموکراسی، برابری به تشخیص این مسئله وابسته است که چه کسی در دایره دمو^۵ یا مردم قرار گرفته و چه کسانی از محدوده آن جدا می افتند.^۶

برای اشمیت، برابری به معنای برابری فرصت ها که به افراد جامعه امکان مداخله یا امید دخالت در عرصه سیاسی را می دهد، بی معناست.^۷ پس برابری در دموکراسی نزد اشمیت با یک نابرابری همراه است. قلب مفهوم دموکراسی نه انسانی منتزع شده از جامعه که فرد نامیده می شود، بلکه مردم یا همان دمو^۸ است. اگر کسی به مردم تعلق داشته باشد، دارای حقوق برابر با دیگر همگنان خود است.

1. Mouffe, Chantal, "Carl Schmitt and the Paradox of Liberal Democracy", in *Law as Politics Carl Schmitt's Critique of Liberalism*, Edited by David Dyzenhaus (Durham: Duke University Press, 1998) at 161.

2. Bielefeldt, Ibid. at 27.

3. Ibid. at 164.

4. Equality.

5. δῆμος, demos.

6. Mouffe, op. cit. at 161.

7. Vinx, op. cit. at 46.

8. Individual.

چنین فهمی از دموکراسی همواره متضمن فرایند تمایز گذاری و حذف و افزودن است: حذف کسانی که در کلیت سیاسی هویت خاص و وحدت مردم نمی گنجند و افزودن آنانی که با فرض علاقه مندی و تعیین یافتگی سیاسی، خود را با مردم و در مردم به مثابه یک هویت ویژه و متمایز از اغیار تعریف می کنند.^۱

۲-۲. قانون اساسی در دموکراسی اشمیتی

در دموکراسی اشمیتی، قانون اساسی چیزی نیست جز یک روبنا یا فرم حقوقی اراده سیاسی مردم. اما نکته اینجاست که ماهیت زنده و پویای این اراده در هر لحظه که نیاز باشد بر محدودیت های قانون اساسی حاکم خواهد شد.^۲ به نوشته اشمیت:

«در یک دموکراسی، مردم حاکم هستند؛ آن ها می توانند از کل نظام هنجارهای قانون اساسی عبور کرده، در مورد یک پرونده قضایی رای صادر کنند؛ در منصب یک قاضی برتر ظاهر شده و امر قانون گذاری را به عهده بگیرند.»^۳

در نظر کارل اشمیت، دموکراسی بر پایه هویت جمعی یک ملت یا قوم خاص بنا شده است، نه بر مبنای حقوق فردی و جهانشمولی که لیبرالیسم بر آن تاکید دارد. نقطه اتکای دموکراسی، شهروند است؛ نه انسان یا بشر به معنایی که لیبرال ها بیان می کنند یعنی انسانی جهان شمول. هیچ بشر منتزع و جدا مانده از مردم نمی تواند دخل و تصرفی در امور و مسائل پیرامون خود داشته باشد. تعلق او به یک هویت خاص، به یک گروه ویژه است که باعث ایفای نقشی سیاسی از جانب او می گردد. بنابراین اشمیت اعلام می کند که هیچ دموکراسی ای برای ایده انتزاعی انسان وجود ندارد؛ کما اینکه دموکراسی جهان شمول نیز خیالی خام است.^۴

اشمیت، دموکراسی لیبرال را به دلیل تمرکز بر «انسانیت» به مثابه مفهومی غیرسیاسی، عقیم می داند. او استدلال می کند که این مفهوم با هیچ موجودیت و اراده سیاسی هم خوانی

1. Mouffe, op. cit. at 161.

2. Bielefeldt, op. cit. at 28.

5. Ibid. at 28.

4. Mouffe, op. cit. at 162.

ندارد. مفهوم لیبرال از دموکراسی، عقیم است، از آن روی که بر انسانیت بنا شده است؛ مفهومی که سیاسی نبوده و با هیچ موجودیت و اراده سیاسی نیز هم‌خوان نیست.^۱

با توجه به این دیدگاه، دموکراسی اشمیتی دارای سه ویژگی منحصر به فرد است:

الف- متضمن نابرابری: در این نوع دموکراسی، حقوق افراد به‌طور مساوی توزیع نمی‌شود و برخی از افراد از حقوق بیشتری نسبت به دیگران برخوردار هستند.

ب- انکار انسانیت: دموکراسی اشمیتی مفهوم «انسانیت» را به‌عنوان مبنای دموکراسی رد می‌کند و بر هویت جمعی به‌عنوان مبنای مشروعیت دموکراسی تأکید دارد.

پ- نفی جهان‌شمولیت: از نظر اشمیت، دموکراسی نمی‌تواند به‌صورت جهانی اعمال شود و هر ملت یا قوم باید دموکراسی خاص خود را داشته باشد.

برای اشمیت، دموکراسی موجب وحدت هویت یگانه میان حکومت‌کننده و حکومت‌شونده، فرمان‌روا و فرمان‌بر می‌گردد؛ وحدتی سیاسی که خالق شکل‌گیری اراده سیاسی مردم است و نهادهای سیاسی را به حرکت وامی‌دارد.^۲ به نوشته موریس اوربک:

«اشمیت، دموکراسی را ذاتاً این‌همانی دولت و جامعه می‌دانست؛ یعنی این‌همانی حکومت و کسانی که بر آن‌ها حکومت می‌شود».^۳

بنابراین جوهره دموکراسی و آنچه قانون اساسی یک دموکراسی به معنای درست کلمه باید بدان فرم حقوقی ببخشد در نزد اشمیت اشمیت، تمایز سیاسی است؛ در حالی که در نگاه او قانون اساسی لیبرال، حاوی هیچ عنصر سیاسی‌ای نبوده و صرفاً ابزاری در دست بورژوازی لیبرال است تا با تنظیم لایحه حقوق فردی و تفکیک قوا، از منافع اقتصادی خود دفاع کنند.^۴

1. Ibid. at 164.

2. Ibid. at 163.

۳. موریس اوربک، «کارل اشمیت در جست‌وجوی امر سیاسی: الهیات، تصمیم‌گرایی و مفهوم دشمن»، در *مفهوم/امر سیاسی*، همان، ص ۱۶۴.

4. Bielefeldt, op. cit. at 27.

۳-۲. وضعیت پارلمان

در نظام‌های لیبرال دموکراتیک، پارلمان نقشی محوری ایفا می‌کند. لیبرالیسم و پارلمانتاریسم به‌طور ذاتی با یکدیگر پیوند خورده‌اند و نهادهای مختلفی برای حفاظت از این پیوند مانند کنترل‌ها و تعادل‌ها، تفکیک قوا و حقوق مدنی، ایجاد شده‌اند. به گفته کارل اشمیت، این تدابیر برای جلوگیری از سوءاستفاده از قدرت سیاسی ضروری هستند.^۱ اما چرا پارلمان در نظام‌های دموکراتیک لیبرال از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؟ دموکراسی چگونه با پارلمانتاریسم پیوند خورد؟

پاسخ این پرسش در ضرورت مشارکت مردم در تصمیم‌گیری نهفته است. در جوامع بزرگ و پیچیده، گرد هم آمدن همه مردم برای بحث و گفتگو در مورد مسائل مختلف غیرممکن است. به همین دلیل، افراد نمایندگانی را انتخاب می‌کنند تا به جای آنها در پارلمان حضور یابند. توجه ضرورت وجود پارلمان، یک مصلحت را در نظر داشت: مردم بایستی تصمیم بگیرند. اما امروزه همگان نمی‌توانند به مانند مردم یک روستا، زیر یک درخت گرد آمده و بر سر مسائل مختلف بحث کنند؛ همچنین نمی‌توان جزئیات امور را از یکایک افراد پرس‌وجو کرد. به‌خاطر همین دلیل بدیهی، افراد به ایجاد کمیته‌ها و هیات‌های منتخب مبادرت کردند و این قضیه، همان صورت‌بندی پارلمان است. پارلمان به مثابه «کمیته‌ای بزرگ متشکل از مردم» عمل می‌کند^۲ و جوهر آن، بحث و گفتگوی عمومی است.^۳ این گفتگوها بر پایه نگاه نسبی‌گرایانه لیبرالیسم به حقیقت شکل می‌گیرد.

۴-۲. کارآمدی پارلمان در گذشته و چالش‌های امروز

اشمیت معتقد بود که پارلمان در قرن نوزدهم به‌دلیل وجود دوگانه‌انگاری‌های مبتنی بر تنش مانند تقابل فرمانروا و مردم، دولت و جامعه، قوه مجریه و پارلمان، کارآمد بود؛ چرا که فرض بر آن بوده که قانون اساسی، قرارداد و پیمانی میان مردم و فرمانرواست و در این قرارداد همانا پارلمان نمایندگی مردم را به عهده دارد. به سخن دیگر، در آن زمان

1. Schmitt, op. cit. at xix.

2. Ibid. at 34.

3. Ibid. at 34.

پارلمان به عنوان نماینده مردم در برابر دولت عمل می کرد و از منافع مردم در برابر منافع حاکمان محافظت می کرد. وظیفه پارلمان دفاع از استقلال و خودآیینی مردم و همچنین به حداقل رساندن دخالت دولت در امور اجتماعی و اقتصادی بود.^۱

لیبرال ها معتقد بودند که بحث و گفتگو در پارلمان منجر به توافق و اجماع بر سر خیر و منفعت عمومی می شود. با این حال، اشمیت این ایده را یک ایده «رومانتیک» می دانست که از رومانیسیسم قرن هجدهمی به لیبرال ها به ارث رسیده و از قضا با عقل گرایی ادعایی آن ها نسبتی ندارد. او معتقد بود که این توافق در واقع نتیجه مخالفت مشترک نمایندگان پارلمان با یک مجریه قدرتمند بود.

پارلمان ها دیگر با یک دشمن مشترک (مانند پادشاه) روبه رو نبودند و این امر منجر به کاهش تمایل نمایندگان به دست یابی به توافق شد. در نتیجه، پارلمان به عرصه ای برای رقابت گروه های اجتماعی مختلف تبدیل شد که هر کدام به دنبال ترویج منافع خود از طریق فرایند قانون گذاری بودند. اشمیت در مورد قانون اساسی وایمار هشدار می داد که بسیاری از نهادها و هنجارهای قرن نوزدهم بدون تغییر در آن حفظ شده اند، در حالی که شرایط زمانه به طور کامل دگرگون شده بود.

توقع لیبرالیسم مبنی بر این که امر قانون گذاری به اندازه کافی از حقوق فردی حمایت می کند؛ مبتنی بر این فرض شکل گرفته بود که بحث ها، استدلال ها و مناظره های جاری در مجلس، همه بی غرض و بلندنظرانه انجام شده و حول محور خیر و منفعت عمومی می چرخد. این فرض آنان را به این نتیجه رسانده بود که توافق و اجماع در پارلمان، محصول طبیعی مشورت و گفتگوی عقلانی است. در حالی که اشمیت بر آن بود که توافق در پارلمان، تابعی از مخالفت مشترک نمایندگان پارلمان با یک مجریه سلطنتی و منسجم در قرن نوزدهم بود. اما در طول قرن بیستم نشان داده شد که با چرخش حاکمیت از سلطنت مشروطه به جمهوری ها و دموکراسی های پارلمانی و گسترش حق رای، پارلمان ها از تنوع اجتماعی بیشتری برخوردار شده اند، اما با فقدان یک دشمن سیاسی مشترک که همان پادشاه بود، روبه رو گشتند. مسئله ای که از فشار بر نمایندگان برای دست یابی به توافق

1. Leydet, op. cit. at 111.

کاهید. در نتیجه پارلمان به میدان نبرد گروه‌های اجتماعی رقیب که در قالب احزاب سیاسی شکل گرفتند، سازمان یافته و سعی کردند تا فرایند قانون‌گذاری را به سود منافع خویش به کار گیرند^۱ اما او در ۱۹۳۰ هشدار داد:

«مشخصه جایگاه قانون اساسی وایمار، در وهله اول این است که بسیاری از نهادها و هنجارهای قرن نوزدهم، بدون تغییر در آن ادغام و ابقا شده‌اند؛ در حالی که وضعیت امروزین، کاملاً با گذشته متفاوت است»^۲.

کارل اشمیت، بی‌ثباتی و معضل قانون اساسی وایمار را به‌درستی تشخیص داد. او معتقد بود که این قانون اساسی، شرایط واقعی و انضمامی قرن بیستم را نادیده گرفته و به مفاهیم منسوخ‌شده قرن نوزدهم مانند پارلمان به‌عنوان نهاد اصلی دموکراسی پایبند مانده است. نهادی قدیمی و کهنه که قانون اساسی بسیار بدان بها داده بود.^۳

پارلمان جمهوری وایمار، همان چیزی بود که اشمیت را به سمت نظریه خاص و ویژه‌اش سوق داد. رایشستاگ وایمار، محدودیت‌های مرتبط با وظایف و اختیارات قوه مقننه در قانون اساسی را به نحوی ضمنی نقض نمود و صلاحیت خود را به امور مربوط به قوه مجریه نیز تسری داد.^۴ دیگر، شخصیت و وجاهت پارلمان و نماینده آن از بین رفته بود. اجماع سیاسی بر سر منافع عمومی، جای خود را به سازش درباره کسب و کار منافع خصوصی داده بود و احزاب برای ارضای منافع خود، به‌طور موقت با یکدیگر همکاری می‌کردند.^۵ به‌زعم اشمیت، مردم هماره بایست در صحنه سیاسی حضور داشته باشند؛ در حالی که نام پارلمانی و سازوکارهای آن، اراده سیاسی مردم را به منفعت شخصی یک فرد اقتصادی - خصوصی تقلیل می‌داد.^۶ به‌خاطر دموکراسی توده‌ای، پارلمان دیگر به مشروعیت عقلانی - قانونی خاص خود متکی نبود؛ موازین تفکیک قوا را نقض کرد و در

1. Vinx, 2016, op. cit. at 36.

2. Schupmann, op. cit. at 35.

3. Ibid.

4. Ibid. at 62.

5. Ibid. at 65-67.

۵. فردین مرادخانی، «نگهبان قانون اساسی در اندیشه کارل اشمیت»، پژوهش حقوق عمومی، شماره ۷۰، (۱۴۰۰)، ص

یک کلام، پارلمان جمهوری وایمار به آموزه‌های لیبرالیسم پشت کرد و آن‌ها را به دست فراموشی سپرد.^۱ شرایط پارلمان موجب شده بود که این نهاد نتواند در لحظه بحران، تصمیم سیاسی بگیرد. پارلمان به دلیل نزاع‌های اقتصادی احزاب حاکم بر آن، تبدیل به عرصه نبرد بر سر غنایم گشته بود و مردم را کنار گذاشتند.^۲

در طرف مقابل، دولت هم به عنوان داوری بی طرف در منازعات اجتماعی عمل می کرد و به یک نیروی غیرسیاسی، تغییر ماهیت داده بود.^۳ رقابت شدید بین احزاب، مانع از آن شده بود که دولت به نظم مشخصی دست پیدا کرده و خود را به عنوان تعیین و تنظیم کننده عرصه‌های مختلف امور جامعه بروز دهد.^۴ گویی در این اوضاع، امر سیاسی مفقود شده بود و هیچ کس نمی توانست به درستی متولی آن شود. در چنین شرایطی کسی نمی توانست از اساس محافظت کند؛ کما این که اشمیت در صدد این بود تا نشان دهد راه‌های موجود و اندیشیده شده برای نگهداری از اساس، تا چه میزانی غیر کافی و نامطمئنند. پارلمان با چنین شرایطی، هیچ گاه توان حفاظت از اراده مشترک مردم یا اساس جامعه را ندارد و نایستی چنین نقشی را به او سپرد. اما اشمیت راهکار قضایی را هم نمی پذیرد و راه دیگری در پیش می گیرد.

۳. نظریه نگهداری اساس

اشمیت تمام دغدغه خود را معطوف به لحظه وقوع بحران کرده بود. اگر آن چنان که در لیبرالیسم مرسوم و مطلوب است، وحدت و اراده سیاسی مردم در نقش و جایگاه یک مقام مقتدر و عالی محو گردد، هیچ کس نمی تواند موجودیت و هویت خاص مردم را در هنگامه بحران جدی سیاسی نجات دهد.^۵ او خواهان نگهداری از اساس وضعی، به مثابه یک نظم سیاسی - اجتماعی است که به تبع آن حقوق بنیادین هم حفاظت می شود.^۶ به تعبیر دیگر،

1. Ibid. at 68.

۲. فردین مرادخانی، همان، ص ۱۴۰.

3. Schupmann, op. cit. at 59.

4. Ibid, at 60.

5. Bielefeldt, op. cit. at 28.

6. Vinx, 2016, op. cit. at 41.

از نظر اشمیت، وظیفه اصلی «نگهبان اساس» حفظ نظم سیاسی- اجتماعی و در نتیجه، حفاظت از حقوق بنیادین بود.

اشمیت، نگران خطر کثرت گرایی است که می تواند ویران گر دولت باشد. به نظر وی آنچه باید در مقابل کثرت گرایی پارلمانی حمایت شود، وحدت سیاسی و هویت مردم است که خود را در تصمیم و اراده قوه موسس نمایان می سازد.^۱ اشمیت با رویکرد پوزیتیویسم حقوقی که نگهبان اساس را به مثابه حافظ هنجار برتر در برابر هنجار ضعیف می داند، مخالف بود. اگر مسئله نگهبان اساس به معنای حفاظت از هنجار برتر در مقابل هنجار ضعیف فهم شود، عملاً یک مشکل ناموجود است. بر مبنای منطق هنجارگرایان و فرمالیست های حقوقی، نمی توان یک هنجار وضعی برتر را با هنجار وضعی فروتر تهدید کرد و به خطر انداخت.^۲ اشمیت در نهایت، راه حل خود را برای نگهبانی از اجرای قوانین چنین ارائه می دهد:

«هیچ قانونی نمی تواند خود به خود اجرا شود و [برای اجرای آن ها] تنها انسان هایی می توانند به عنوان نگهبان قوانین منصوب گردند و در این نگهبانی هوشیارانه عمل کنند، که از نگهبانی خود بهره ای نبرند.»^۳

اشمیت با رویکرد پوزیتیویسم حقوقی که صرفاً بر تفسیر و اجرای قوانین وضع شده تمرکز دارد، مخالف است. او استدلال می کند که در نظام های کثرت گرا، قوانین اساسی به تنهایی نمی توانند هویت و ثبات سیاسی را حفظ کنند. نزاع بر سر قانون اساسی، موضوعه و پوسته ای نیست؛ مسئله بنیادی و مهم، حفظ اساس به مثابه جلوه گاه هویت سیاسی خاص مردم است.^۴ اساس، تصمیم اساسی قوه موسس برای تعیین بخشیدن به هویت سیاسی مردم است. اعتبار و اهمیت اساس به مراتب بیش از مشروعیت دموکراتیک رایج در لیبرالیسم است.^۵ اشمیت سعی کرد نشان دهد که پارلمان، دیگر نه صلاحیت نمایندگی مردم را دارد و نه می تواند در نزاع بر سر منافع شخصی، از اساس محافظت کند. اشمیت معتقد است که

1. Ibid. at 42.

2. Vinx, 2015, op. cit. at 112.

3. Schupmann, op. cit. at 170.

4. Vinx, 2016, op. cit. at 34.

5. Ibid. at 35.

پارلمان‌ها در جوامع کثرت‌گرا به دلیل ماهیت نمایندگی و تمرکز بر منافع گروه‌های مختلف، قادر به حفظ وحدت ملی و هویت سیاسی نیستند.

راه‌حلی که اشمیت برای این مشکل ارائه می‌دهد همان نهاد نام‌آشناست که این مقاله بدان اختصاص یافته است: «نگهبان قانون اساسی». این نهاد وظیفه دارد از اصول بنیادین قانون اساسی و هویت ملی در برابر چالش‌های کثرت‌گرایی و منافع شخصی محافظت کند. اما چرا دادگاهی با ماهیت قضایی از ایفای چنین نقشی ناتوان است؟

نگهبان قانون اساسی با قوه قضائیه متفاوت است. قوه قضائیه وظیفه تفسیر و اعمال قوانین موجود را بر عهده داشته، در حالی که نگهبان قانون اساسی بر اصول بنیادین و هویت ملی تمرکز دارد. طبق نظر اشمیت، قوه موسس که قانون اساسی را تدوین می‌کند، نقشی اساسی در تعیین هویت ملی دارد. تصمیمات این قوه فراتر از قوانین عادی و موقتی است و هویت و سرنوشت سیاسی ملت را برای نسل‌های آینده تعیین می‌کند. در ادامه به بررسی این موضوع و ارائه استدلال‌های او پرداخته می‌شود.

۱-۳. ردّ دادگاه قانون اساسی

اشمیت با قاطعیت، قائل شدن به هرگونه نقش محافظت و نگهبانی برای دادگاه یا هر نهادی با ماهیت قضایی از قانون اساسی را قبول نکرده و رد می‌کند. او در دوران جمهوری وایمار، به شدت با شورای قانون اساسی مخالف و معتقد بود که دادگاه قانون اساسی بایستی واجد اختیار ابطال مصوبات و اقدامات مغایر قانون باشد، توجیهی که او برای این سخن می‌آورد این بود که این نوع قوانین، مخالف قانون اساسی موضوعه می‌باشند. این مسئله دو صورت دارد:

الف- یا قانون مورد اختلاف به نحو واضح با مفاد و هنجارهای قانون اساسی موضوعه مغایرت دارد که امری نادر است. در این موقعیت، دادگاه‌های عادی مختارند تا از اعمال و اجرای این گونه قوانین خودداری کنند و در این حالت ضرورتی برای بازنگری و حفاظت دادگاه از قانون اساسی وجود ندارد.

ب- اما وضعیت صورت دوم پیچیده‌تر است. در این حالت، قانون ممکن است با منطوق و متن قانون اساسی مخالفتی نداشته باشد، بلکه در برداشت رایج تر ادعا می‌شود که قانون،

روح و انسجام قانون اساسی را نقض نموده است. در این صورت دادگاه باید مبتنی بر اوضاع ناشی از اختلافات سیاسی پیرامون ادعاهای نقض قانون اساسی، اقدام به تفسیر و تاویل قانون اساسی کند. او اعطای چنین صلاحیتی به دادگاه را از منظر دموکراسی، غیرقانونی می‌داند؛ چرا که دادگاه در این جایگاه، قدرت مردم و قوه موسس را غصب نموده و به جای آنان تصمیم گرفته و دست به اقدام - که همان تفسیر و ابطال قانون مغایر است - می‌زند.^۱

از قضا دادگاه قانون اساسی فدرال آلمان یعنی موطنِ اشمیت از سال ۱۹۴۹، جایگاه مردم و قوه موسس را غصب کرده بود. به نظر اشمیت، سپردن وظیفه نگهبانی از قانون اساسی به قضات و ایجاد دادگاه قانون اساسی، نه تنها منازعات بر سر قانون اساسی را غیر سیاسی نمی‌کند؛ بلکه موجب سیاسی شدن قضات و دادگاه‌های قضایی می‌گردد و این مسئله حیثیت قضاوت را تضعیف می‌نماید.^۲

اشمیت با پیروی از مونتسکیو، قاضی را سخنگوی قوه مقننه و پارلمان می‌داند. قضات از نظر کارکردی به امر قانون‌گذاری وابسته‌اند و در عین حال فاقد ابزارهای اجرایی بوده و نمی‌توانند ایجاد و اجرای یک تصمیم سیاسی را تضمین نمایند. همچنین قوه قضاییه فاقد پشتوانه مردمی و مشروعیت دموکراتیک است. این دلایل باعث شده که اشمیت با سپردن امر حفاظت از اساس به دادگاه قانون اساسی مخالف باشد.^۳ او قبول عامه مبنی بر واگذاری حفاظت از قانون اساسی به دادگاهی قضایی را ناشی از برداشت غلط رایج از حکومت قانون می‌داند؛ برداشتی که تصمیم‌گیری در مورد تمام مسائل سیاسی را با توسل به راهکار بازنگری قضایی، آرمان حکومت قانون تلقی می‌کند. در حالی که گسترش این نوع امور و اختلافات به عرصه قضاوت، موجب آسیب‌هایی به این نهاد گردیده و نتیجه‌اش «سیاسی کردن قضاوت خواهد بود».^۴

1. Ibid. at 41.

2. Vinx, 2015, op. cit., at 5.

3. Schupmann, op. cit. at 167.

4. Vinx, 2015, op. cit. at 90.

یک تصمیم قضایی معتبر، همواره پسینی یا پس از وقوع رویدادی اتخاذ می‌گردد. قاضی برای جلوگیری از اقدامات مخالف با قانون اساسی و ممانعت از ورود زیان، ناچار به صدور دستور توقف اقدامات مقامات سیاسی است؛ این نقطه جایی است که قاضی را در جایگاهی سیاسی قرار داده و او را به یک فاعل قدرت‌مند سیاسی مبدل می‌گرداند. بنابراین او مطابق موازین اصل حکومت قانون، دارای مسئولیت سیاسی می‌شود؛ در حالی که بایستی استقلال خود را در قضاوت و اصدار حکم نیز رعایت نماید و این وضعیت، شدیداً متناقض و تنش‌آلود است.^۱

۲-۳. رئیس‌جمهور، نگهبان اساس

اساس، هیچ‌گاه قابل تقلیل به پوسته‌ای ظاهری و کتبی یعنی قانون اساسی موضوعه نیست بلکه اساس^۲ بیش از هر چیز یک وحدت سیاسی انضمامی یا وضعی^۳ است که با اعمال قدرت قوه موسس ظهور یافته و متضمن ارزش‌های بنیادین جامعه و اراده مردم است. در حالی که کارکرد قانون اساسی موضوعه، تدوین و تعیین‌بخشیدن این وحدت انضمامی و مورد تایید قوه موسس است و مشروعیت مفاد این سند نوشته تا زمانی الزام‌آور است که به تحقق اهداف اساس و حفاظت از آن یاری برسانند.^۴ برای حفظ موجودیت سیاسی که اشمیت آن را به مقام یک ارزش سیاسی عالی ارتقا می‌دهد، مردم باید از گرفتار شدن در دام هنجار و قانونی که همواره اتخاذ یک تصمیم واقعاً سیاسی را به تعویق می‌اندازد، پرهیز کنند.^۵

بنابراین، قوه موسس همواره بایستی در نظم اساس حاضر باشد و در هنگامه بحران با داشتن قدرت برتر بتواند وضعیت پیش‌آمده را به سامان کند. اشمیت متوجه شده بود که همواره به نوعی نمایندگی نیاز است؛ زیرا نمی‌توان تصور کرد اراده مطلق مردم، در قالب وحدت سیاسی، به یک‌باره جلوه‌گر شود. بلکه نیاز به وجهی از بازنمایی و نمایندگی با

1. Ibid, at 102.

2. Constitution.

3. Positive.

4. Vinx, 2015, op. cit. at 10.

5. Ibid. at 16.

مشخصه خاص است.^۱ پس در شرایطی که اساس با بحران مواجه شده است؛ تنها یک قدرت سیاسی که قادر به تصمیم‌گیری در باره وضعیت استثنا و دارای اختیار تعلیق قانون باشد، می‌تواند وضعیت عادی که زیربنای تمام حکومت‌های قانون است را اعاده نماید.^۲ اشمیت با صدای رسا اعلام کرد که رئیس‌جمهور، همان فردی است که برای نمایندگی منافع عمومی آلمان برگزیده شده است و وظیفه‌ی او این است که وضعیت بنیاد نهاده شده به وسیله قوه موسس را نمایندگی کند.^۳ رئیس‌جمهور یک مقام «پله‌بسیتر» است که ورای محدودیت‌های قانون عمل می‌کند.^۴ دیدگاه اشمیت این بود که اجرای تمام قوانین من جمله قانون اساسی، مستلزم وجود یک وضعیت عادی است و در صورت تهدید و در خطر قرار گرفتن این وضعیت، یک قدرت سیاسی دارای اقتدار بر قانون می‌تواند وضعیت عادی و ثبات قوانین را تامین کند.

ماده ۴۸ قانون اساسی وایمار، این قدرت را در رئیس‌جمهور به نمایش گذاشت؛ چرا که رئیس‌جمهور مستقیماً با رای اکثریت مردم برگزیده شده و مشروعیت خود را از اراده یک پارچه مردم کسب کرده بود.^۵ هرگونه تصمیمی حتی تصمیمات قضایی که شامل یک موضوع واقعی است، حاوی «لحظه تصمیم ناب و محض»^۶ است که خارج از دایره قانون و هنجار قرار دارد. رئیس‌جمهور همان کسی است که این لحظه را عینیت می‌بخشد^۷ چرا که فراتر از قانون ایستاده است.

از همین روی اشمیت خواهان دولتی مقتدر بود که هم نقش وحدت‌بخش و یکپارچه‌کننده را ایفا کند و بتواند دموکراسی یا همان مردم را متعین نموده و هم با تشخیص امر سیاسی از امر اجتماعی، امر سیاسی را در اولویت خود قرار دهد. دولت در زمانه عسرت

1. Vagdoutis, op. cit. at 174.

2. Vinx, 2015, op. cit. at 5.

3. Schupmann, op. cit. at 169.

4. Vinx, 2016 op. cit. at 46.

5. Vinx, 2015, op. cit. at 12.

6. Moment of Pure Decision.

7. Vinx, 2015, op. cit. at 117.

و فقدان امر سیاسی و نبود متولی سیاست، بایستی تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر اصلی عرصه سیاست باشد.^۱

ماده ۴۸ قانون اساسی وایمار، همان چیزی بود که اشمیت را امیدوار می‌نمود. از نظر او این ماده، رئیس‌جمهور را در یک موقعیت قدرت‌مند اما بی‌طرف و برتر از سیاست‌های حزبی قرار داده است تا بتواند در برابر پارلمان با آن ویژگی‌هایش قدم‌های بردارد و در صورت اختلال در عملکرد پارلمان، قدرت و صلاحیت آن را به دست بگیرد. رئیس‌جمهور با حفظ قدرت حاکمیت، در نقش نگهبان راستین اساس ظهور می‌کند.^۲

رئیس‌جمهور در جایگاه نگهبان اساس، در شرایط بحرانی تصمیم می‌گیرد؛ به آن دلیل که اراده مردم به او قدرتی واقعی در اخذ تصمیم اعطا کرده است و او با استفاده از این قدرت، وضعیت استثنا را به حالت عادی مبدل می‌نماید.^۳ قدرت رئیس‌جمهور در نگهبانی از اساس - که در وضعیت استثنایی و بحران ظهور می‌کند - وحدت و هویت سیاسی مردم را بهتر و واقعی‌تر به نمایش گذاشته و بر فراز اکثریت پارلمانی یا دادگاه‌ها قرار می‌گیرد.^۴ دو نکته در این جا بایستی مورد توجه قرار گیرد:

نکته اول، اشمیت هیچ‌زمان حاضر به قبول ایده کلسنی، مبنی بر تولد دولت از دل هنجار یا قانون نبود. در موضعی مخالف، او معتقد است که نظام حقوقی بر تصمیم استوار است نه هنجار حقوقی^۵ و قانون محصول دولت است؛ محصولی که اگر محتوای اراده دولت، حقوقی باشد، متجلی و متولد می‌گردد. مهم‌ترین نهاد اراده حقوقی دولت هم، همانا اساس است که با اراده مشترک قوه‌موسس شکل می‌گیرد.^۶ به عبارتی حاکم یا دولت برای اشمیت، خالق قوانین و هنجارها است.^۷

1. Vagdoutis, op. cit. at 171.

2. Vinx, 2015, op. cit. at 11.

۳. رضا پرستش و سید مصطفی سیدزاده کلاچاهی، «پاسداری از قانون اساسی در ایران بر اساس نظریه نگهبان قانون اساسی کارل اشمیت»، سیاست‌پژوهی اسلامی ایرانی، شماره ۲، (پیاپی ۶)، (۱۴۰۲)، ص ۱۴۵.

4. Vinx, 2016, op. cit. at 45.

۵. فردین مرادخانی، همان، ص ۱۳۴.

6. Vagdoutis, op. cit. at 217.

۷. فردین مرادخانی، همان، ص ۱۳۵.

نکته دوم، بی‌طرفی رئیس جمهور در نظر اشمیت است. این بی‌طرف بیان‌گر غیرسیاسی بودن نگاهبان اساس یا بی‌طرفی در تفکر لیبرال آن نیست؛ بلکه منظور اشمیت از بی‌طرفی رئیس جمهور، بی‌طرفی و استقلال او از احزاب و غیرحزبی بودن نگاهبانی اوست.^۱ نگاهبان اساس بایستی بی‌طرف باشد.^۲ بی‌طرف نسبت به احزاب و گروه‌های سیاسی موجود در جامعه. مستقل از قوه قضاییه که استقلالش غیرسیاسی است و پارلمان که در دام کثرت‌گرایی بوروکراتیک اسیر شده است. اما بایست توجه داشت که رئیس جمهور در مقام نگاهبان اساس، اقتدار خود را در چارچوب قانون اعمال می‌نماید و این اختیار اعمال اقتدار را از قانون به دست می‌آورد.^۳ به همین دلیل از نظر اشمیت، فرض دیکتاتوری بودن رئیس جمهور محال است؛ چون او اقتداری قانونی را در مقام حفاظت از بنیان جامعه و وحدت سیاسی آن به کار می‌بندد.^۴

جایگاه رئیس جمهور به این خاطر بی‌طرفانه و مستقل است که متکی به گزینش همه‌پرسانه و پله‌بیستری مردم است.^۵ رئیس جمهور به وسیله تمام مردم انتخاب می‌گردد و صلاحیت‌های سیاسی او در برابر پارلمان، چیزی جز توسل به اراده مردم و قوه موسس نیست.^۶ این وضعیت نشان‌گر وحدت مردم و آمادگی آنان در اقدام و عمل فوری است. رئیس جمهور در مقام نگاهبان اساس، حافظ این وحدت مردم بوده و اراده سیاسی یکپارچه آنان را به حرکت درآورده و نمایان می‌سازد.^۷

نتیجه‌گیری

همانا اساس نزد اشمیت، تجلی‌گاه وجود یک ملت با هویتی متمایز و هستی دولتی تام و فراگیر است که از دل فرایندهای سیاسی ناب و از خلال تصمیمی با ماهیت سیاسی سر برون آورده است و نگاهبانی از آن شرایط ویژه‌ای می‌طلبد. هم‌چنین اساس، جوهر قانون

1. Vinx, 2015, op. cit. at 12.

2. Ibid. at 167.

۳. فردین مرادخانی، همان، ص ۱۴۸.

۴. فردین مرادخانی، همان، ص ۱۵۰.

5. Vinx, 2015, op. cit. at 171.

6. Ibid. at 172.

7. Ibid. at 172-173.

اساسی است نه خود قانون اساسی. از همین روی نمی‌توان با تمهیدات حقوقی صرف از آن پاسداری نمود. به دلیل همین خصلت سیاسی اساس، تنها مرجع و نهادی می‌تواند از آن حفاظت کند که در موقف و موضع تصمیم‌گیری سیاسی ایستاده است و از کشمکش بر سر منافع سیاسی-اقتصادی حاکم بر پارلمان و احزاب به دور است. اشمیت با دیدگاه انضمامی خود، رئیس‌جمهور وایمار را به‌عنوان مقامی سیاسی و در عین حال بی‌طرف در منازعات حزبی و پارلمانی، شایسته نگاهبانی از مهم‌ترین بنیاد جامعه آلمانی و هویت منحصر به فرد ملت آلمان می‌دانست. او به دلیل انتخاب بی‌واسطه از جانب مردم آلمان، توانایی اتخاذ تصمیمات سیاسی مناقشه‌برانگیز را در اختیار دارد؛ توانی که پارلمان از آن بی‌بهره است. از طرف دیگر، حفظ اساس آن چنان با اهمیت است که رئیس‌جمهور بایستی هر چیزی را فدای استمرار آن نماید مانند حقوق بنیادین فردی و اصول حاکمیت مندرج در قانون اساسی. بنابراین، رئیس‌جمهور به تبع نقش نگاهبانی خود از اساس، در موقعیتی فراتر از قانون اساسی قرار گرفته و بر آن حاکم می‌شود تا این‌گونه بتواند از هستی سیاسی ملت خود محافظت کند.

در حقوق اساسی ایران و به‌طور خاص در متن قانون اساسی، به پاسداری از قانون اساسی اشاره شده است و در جایی رئیس‌جمهور و در اصلی دیگر، شورای نگهبان به عنوان نهادی که بایست از قانون اساسی محافظت کند، منصوص گردیده‌اند اما با نگاهی دقیق به مفهوم اساس و نگهبان اساس نزد اشمیت (فارغ از اینکه تبیین تفصیلی موضوع و مواجهه نظریه قانون اساسی ایران و تئوری اساس اشمیت پژوهش مستقلی را می‌طلبد) می‌توان گفت که در نظم حقوق اساسی ایران، شورای نگهبان؛ نگهبان متن و منطوق قانون اساسی است و رصد رویه‌ای چند دهه گذشته شورا نیز موید تعقیب چنین دیدگاهی از سوی محافظ قانون اساسی ایران است. به عبارتی نظام حقوق اساسی ایران میان اساس و قانون اساسی خلط نموده و تنها سعی داشته تا متن منقح و مدون قانون اساسی را از خطر نقض و تخطی دیگر قواعد محافظت نماید و برای همین دغدغه، شورای نگهبان قانون اساسی را ایجاد نموده است که با نگهبان اساس در نظر اشمیت بسیار اختلاف دارد.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

ORCID

Naser Soltani

<https://orcid.org/0000-0002-8022-5984>

Kazem Ahmadi

<https://orcid.org/0009-0003-6914-415x>

منابع

کتاب‌ها

- اشمیت، کارل، *مفهوم/امر سیاسی*، ترجمه یاشار جیرانی و رسول نمازی، چاپ سوم (تهران: نشر ققنوس، ۱۳۹۶).
- اوربک، موريس، «کارل اشمیت در جست‌وجوی امر سیاسی: الهیات، تصمیم‌گرایی و مفهوم دشمن»، مندرج در *مفهوم/امر سیاسی*، ترجمه یاشار جیرانی و رسول نمازی، چاپ سوم (تهران: نشر ققنوس، ۱۳۹۶).
- کالینیکوس، آلكس، *درآمدی تاریخی بر نظریه اجتماعی*، ترجمه اکبر معصوم‌بیگی، چاپ ششم (تهران: نشر آگه، ۱۳۹۹).

مقاله‌ها

- پرستش، رضا و سید مصطفی سیدزاده کلاچاهی، «پاسداری از قانون اساسی در ایران بر اساس نظریه نگهبان قانون اساسی کارل اشمیت»، *سیاست‌پژوهی اسلامی ایرانی*، دوره ۲، شماره ۲، (پیاپی ۵)، (۱۴۰۲).
- مرادخانی، فردین، «نگهبان قانون اساسی در اندیشه کارل اشمیت»، *پژوهش حقوق عمومی*، دوره ۲۲، شماره ۷۰، (۱۴۰۰).

References

Books

- Bielefeldt, Heiner, "Carl Schmitt's Critique of Liberalism: Systematic Reconstruction and Counter-criticism", in *Law as Politics Carl Schmitt's*

Critique of Liberalism, Edited by David Dyzenhaus (North Carolina: Duke University Press, 1998).

- Leydet, Dominique, “Pluralism and the Crisis of Parliamentary Democracy”, in *Law as Politics Carl Schmitt’s Critique of Liberalism*, Edited by David Dyzenhaus (North Carolina: Duke University Press, 1998).
- Vinx, Lars, “Carl Schmitt and the Problem of Constitutional Guardianship”, in *The Contemporary Relevance of Carl Schmitt: Law, Politics, Theology*; Edited by Matilda Arvidsson, Leila Brännström, Panu Minkkinen (New York: Routledge, 2016).
- Vinx, Lars, *The Guardian of the Constitution: Hans Kelsen and Carl Schmitt on the Limits of Constitutional Law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2015).
- Mouffe, Chantal, “Carl Schmitt and the Paradox of Liberal Democracy”, in *Law as Politics Carl Schmitt’s Critique of Liberalism*, Edited by David Dyzenhaus (North Carolina: Duke University Press, 1998).
- Schmitt, Carl, *The Crisis of Parliamentary Democracy*; Translated by Ellen Kennedy (Massachusetts: The MIT Press, 2000).
- Schupmann, Benjamin, *Carl Schmitt’s State and Constitutional Theory, A Critical Analysis* (Oxford: Oxford University Press, 2017).

Thesis

- 13. Vagdoutis, Nikolaos, Hans Kelsen and Carl Schmitt in Weimar: A Riddle of Political Constitutionalism, Glasgow: Ph.D Thesis in School of Law College of Social Sciences University of Glasgow May, (2018).

In Persian

Books

- Callinicos, Alex, *A Historical Introduction to Social Theory*, Translated by Akbar Masoumi Bigi, 6th Edition (Tehran: Agah Publishing, 2020). [In Persian]
- Orbach, Maurice, “Carl Schmitt in Search of the Political: Theology, Decisionism, and the Concept of the Enemy”, in *The Concept of the Political*, Translated by Yashar Jirani and Rasoul Namazi, 3rd Edition (Tehran: Qoqnoos Publishing, 2017). [In Persian]
- Schmitt, Carl, *The Concept of the Political*; Translated by Yashar Jirani and Rasoul Namazi, 3rd Edition (Tehran: Qoqnoos Publishing, 2017). [In Persian]

Articles

- Moradkhani, Fardin, “The Guardian of the Constitution in Carl Schmitt's Thought”, *Public Law Research*, Vol. 22, No. 70, (2021). [In Persian]
- Parastesh, Reza & Seyed Mostafa Seyedzadeh Kolachahi, “Safeguarding the Constitution in Iran Based on Carl Schmitt's Theory of the Guardian of the Constitution”, *Islamic-Iranian Policy Research*, Vol. 2, No. 2, 5 Consecutive, (2023). [In Persian]

استناد به این مقاله: سلطانی، ناصر و احمدی، کاظم، «نظریه نگهبان اساس؛ از رهگذر انتقادات کارل اشمیت بر لیبرالیسم، دموکراسی و پارلمان گرایی»، پژوهش حقوق عمومی، دوره ۲۷، شماره ۸۸ (۱۴۰۴)، ۱۹۵-۲۳۰.

Doi: 10.22054/QJPL.2024.79892.2999

The Quarterly Journal of Public Law Research is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License